Erref. kodea: LAF-312-105

Izenburua: Mongongo Dassanza-ren albaitaritza esku idazkiak

[Dassanza Mouzangs]

(1)

1

[illegible]

INSTITUTION
N.-D. DE BEL-LOC
URT (B.-P.)

Othoitça.

Ene gincoua sinhesten dut semoqui çu cirela gauça gucien autorra eta conserbaçalia, Ceria eta Lurra curiac dire, hetan causiteen diren gauça guciac çure escuco obrac dire, çu cira eri gucien ossagarria, Erremedio gucien indarra, çuri gomendateen ditut jauna ene içaite gucia, emagueçu çure ben[illegible]tione seindia gure gainian, gure etchetan, Lurretan, eta cabaletan, othoi erremedia itçaçu hetan caussiteen diren jnfirmitate, malignitate, eta jncommoditate, guciac, baldin comenbaçaueu horien conserbacio[illegible] [illegible] [illegible]queu erier [illegible] [illegible]ouer çoure [illegible] [illegible]eindia

Ene adisquide maitia lib[illegible] hountan iderenen tuçu aberen gaitz souerte gucien erremedio[illegible] ac nola eguin behar diren — sendoteeco.

Succarraz

N.° 1.°

Idiac sucarra dienian eçagutuco ducie idiaren inquietarçunian, eta guerz gorp[illegible] gucia ikharateen çaconian cop[illegible]ta ere sutan [illegible]que, particuta larzqui bi adarren artian, eta halaber beroteen çazco borthizqui beharriac eta ahoua, icerdia cantom gucierie dario, la dembora hartan deusie ec[illegible] jan decaque [illegible]inan nahi loq[illegible] miticatu [illegible] [illegible]ca treco

mihiaren idortarçuna dela
causa, Buria ere net pissia
duque. Beguiac nigarretan
tiela, Finian muthurra limburiz
cargatia, eta haxa anhitz lucia
Façoin hortan seindi ducienian
idia succarraz attacatia dela
egun hartan barour erainen
dacocie, eta biharamounian
athera odol guti buztanaren
azpitic, ondoco bors egunetan
entretenituco ducie gluterron
deitecen den belhar freco har-
taric, hourarequin eraquituric
hartaric ardura eman edatera
succarra jouan arteraino, Berce
batçue odola atheratcen diote
beharri [illegible]etaric eta copeta-
tic, [illegible]tecen den, edo idi
mart[illegible] beçala.

N°. 2.

Jdi marteillia deitcen den
eritarçuna eçagutcen da, noiz
eta jkhousten baita idiaren
biloua sagarroyaren izpiac
beçala, eta idia bera tristetia
beguiac ilhundiac eta pissutiac
lepoua makhurtia, ahotic elder
dariola, Bizcarra estoc eta go-
gortia, vrh[illegible]xa picia appetitia
galdia, ausnarria ecin eguin de-
çaqueta, eritarçun hori hastian
facilqui sendo daiteque behar
diren erremediouac emaiten
çazcolaric, bainan cahartuchez
gueroz guti escapatcen da;
halere behar d[illegible] ensëatu ahalare
eguitera,

Hartaco[illegible] meloin

eta constantino politana bakhoit-
cetic ahur bana, eta hirur ahur
gatz larri, eta guero elgarrequin
chehaturic trempa laurden bat
arnotan, eta eman arno hartaric
idiari edatera goiz guciez ——
gathulu baten bethia aldian, eta
continua arno hartaric idia
ossoqui sendo arterano,

N.° ... 3.°

Idiac bihoztarra dienian
eçagutuco ducie, idia bomitce
iduriz ari denian, noun berheala
muthurra frotatuco baitacoçu,
porruz eta baratchuriz, eta
possible bada hetaric chehaturic
arnouare[illegible] har aracico diocie
goician [illegible]xian.

N.° ... 4.°

Idiac colica dienian eçagutu-
co ducie, idiaren plaignietan,
bai etare haren estoc eta gogor-
tarçunian, hassiric lephotic
isterreraino gucian abarrotx
anhitz eguiten daco, sabelian
ardura etçan, eta jeiqui dabila
ecin dauque bere lekhian, icerdia
dario cantoin gucietaric, gaitz
horren sendatceco cembaitec
emaiten diote baratchouri eta
porriac chehaturic eta arnouan
eraquituric arno hartaric edatera
laurden erdi baten inguria aldian
beste batciec emaiten diote, olio
eta tipoula arnoan egossiric,
Berriz beste [illegible] emaiten
diote edari [illegible]coin hountan

eguinic, hartaco harçacie
ahur bana mirha eta erramou
bihi, eta hec eraquitu ondouan
arnouan, iraci eta emocie
edatera arno houra; Beste batciec
piccatcen diote behatz azpico
haraguiac, eta bustan azpia, odol
guti baten ekhartceco, Colica
souerte hori arribatcenda
ordenariozquy vnhaduraz,
primaderan ceren dembora
hartan odol soberanciaz hobe-
qui errequeritcen baitira, eta
hala passeyaracico ducie onxa
estaliric Refriaeztadin.

N.o 5.o

Idic sabeltassunaz edo sabel
minez.

Colica be[illegible] da eritarcun hori

ere eta colicaren hon diren
erremediouac balia ditezque
hortan ere, baita halaber triaga
eta orbitan finaz ere arnouare—
quin edatera emaiten, dioteta,
guero biharamunian odola idoc
mihi petic edo sudurretic, edo
esperen edan aracico dacociæ
erremedio hountaric, hartaco
harçacie eta camamila
ahour bana hec ongui eraquit
pinterdi bat arnotan, iraz eta
emocie bi colpez edatera; berce
batçu baliatcen dira erremedio
hounçaz çoin eguiten baita, lau
onça thurmentina gatz guti
baquin
eta guero baldin possible espada
cincurrian passatera, hourtuco ducie
arno berouan eta guero edan ara

adar batetaric, dembora hartan
jdia beroqui egon behar da
eſtable batian.

N.° 6.

Jdia Charmatia denian eçagutu-
co ducie idiaren triſtecia handia
eta gueciz laſter bere actioniac
eguin nahi tienian non ordian
idia laburſqui erguelcen baita
eta mehatcen, eticatia baliz
beçala, beraz necessario da prom-
qui erremediouen eguitia, eçagutu
ducienian jdia charmatia dela
emocie lehen bai lehen hour
hountaric ſudurretan barna,
cein eguinen baitucie, ahour
bat erramou bihi, beſte ahour
genevre bihi eta onça bat ſoffre
foré, eta guero trempa hour

epheletan, hoguei eta laur ore-
nez, iraz eta emocie ſudurretan
barna goiz arraxetan, hori eguin
beçain ſarri preparatuco ducie
erremedio miragarria ceinec
qhenduco baititu charmac eta
incantadurac gueciac. Hartacotz
hartuco ducie laur onça nerprun
bihi, beſte lau onça Conſtantino-
politana, onça bat gatz larri he-
chehaturic vngui eraquitu
behar dute pinterdi bat hureſ
eta guero. eman hour hura
idiari edatera adar chitatu
batetaric. Baldin ezpada lehen
colpetic erremediatcen idia,
emanen dacocie cembait aldiz,
effectu miragarria, ez ſolament
idien charmen contre bainan
oraino anhitz [illegible]arçun eta

Infirmitateren constantino-
politina horrec berthute han-
diac ditiela; Ledacius arabiaco
autor famatu haren erranez
eci hain espreisqui segurtacen
guitu erraiten deraucunian
qhenteen eta devecatcen tiela
charma souerte gouciac,
hartacotz dio asqui dela
erran den constantinopolitina
hori bere etchian edo bere
lurretan eduquitceia, beraz
batia citezte erremedio miragarri
hountaz.

N.° 7.°

Idiaren sabeltarcunaren cer
eguin behar den.

jdiac sabeltasuna dienian
ecagutuco ducie haren
ceren eci asqui clar baitira
bata eta bestia; jkhousten
ducienian beraz idia gaitz
hortaz atacatia dela, eztiocu
dembora hartan jatera ez
edatera eman behar bizpa-
hirour egunez, baiciq choil-
qui cembait mahatx pipita
edo ezperen mahatx ostouac,
arnouan trempaturic haritz
calitcha, eta mirra guti bat
arnotan trempaturic hararacico
diocie idiari, Eta guero hirour
egunen burian presenta ecocie
cembait belhar fresco nahiz
plantaigna edo çamari bustan

deitcen den belharra eta
gouardia ondotic ere edatera
emaitiagatic, eta emaiten —
çaconian bere houra erramu
ostuequin eraquituric eman
beharco çaco; Erremedio hau
bera cerbitça dhaldaiteque
behadaren çat ere, ceren
biac bat beçala baitire.

N.o 8.o

Idiac erorteco mina dienian
eçaguttuco ducie,

Noiz eta ere idia colpez erorten
denian guero ahoua makhurturic
hagouna dariola, eta çangouac
bihurtcen beçala çaizcola eta
bizpahirour orenen burian deus
ezpalu beçala alchatcen denian,
eritarçun hori duten idiac —

ordenariosqui Bi hilabethetar
behin atacatiac dira, eritarçun
horren sendotceco hararacico
dacocie laurden bat arnotan,
astouaren çangoco behatça, eta
idiaren copetaco hecurra,
bakhoicetic onça bana limaz
limaturic eta onxa chehaturic
continua hoguei egunez goiz
gueiez adar batetaric; Berce
batçu anhitz baliatcen dira
erranden Constantinopolitina
miragarri hortaz eraquituric
hourian edo arnouan goiz —
arraxetan idiari emanez edaten

N.o 9.o

Idiaren gathararen erreme-
dioric segurrena da piccaturic
mihi petic odola atheratcia

eta guero porruac, arruda, apioua, Sabina, eta morsus diaboli elgarrequin eraquituric hourian, iraz eta emoçu hour hartaric idiari edatera, eta finian pangeru batean arno ligaz ogui mamiz eta hautxarequin ahia eguin hartaz lephoua loteeco, hala laster qhenduco dioçue bere gatharra.

N.° 10.

Idiac odolez picha eguiten dienian cer eguin behar den

Accident hori heldu çaye commuzqui lobera berotectic, eta borthizqui marfondituac denian, eta gueiz vdan cenbait cenbait belhar gaisto ihitz bustiarequin jaten denian gaitz horren

sendotceco eztu deusere edan behar baicic hour hountaric, hartaco harçacie hirour onça artho irin eta onçabat triaga, guero hec jraquit pinterdibat arnotan, eta finian juntateen diocuela sofre guti bat, emocie hortaric idiari edatera, goiz arraxetan, eta plantain houra olioua requin:

N.° 11.

Idia picha ecin eguinez dagouenian, atheraco dacieie odol guti bat bichicaco zainetaric, eta guero hirour goicez edan araz, eztia, eta olioua, arno churitan nahassirie.

N.° 12.

Idiac harria dienian cer eguin behar den.

Noiz ere segurtatu baitcira
segurqui harria diela bichican
barna piccaturic atherateia da
erremediorie segurrena, eta
ezpada possible picaturic atherateia
baliatuco cirete erremedio hontaz
Harcacie bi onça millu marin erro
eta onça laurden bat especiaitce
eta haren erdia bipher, eta guero
guciac vngui chehaturic, emocie
idiari arno ephel guti batequin
edatera, eta continua façoin berian
Conbait egunez.

N.º 13.º

Idiac bere natura hantia dieni-
an, edo pichatoquia ceréguin -
behar da asqui ducie malbarisca
eta burra elgarrequin egostia, eta
hartaz ardurá idiaren natura
laster sussaracico dio picha toquia.

N.º 14.º

Idiac mihi azpia hantia dienian
enseya citezte lehen bai lehen
mihi azpico zainetaric, burdin
gorri edo lanceta batez chilatu-
ric odola idoquitcera, eta guero
çauri houra gancu çacocie olio eta
gatz elgarrequin nahassiric, eta
continua vmore gucia camporat
athera artio; Dembora hartan idi
entretenituco ducie belhar fresco
eta baldin apetitia ezpadu, laster
içan aracico diocie, erremedio
hountaz, hartaco harcacie arrolce
bat, nahassiric ezti guti batequin,
guero emocie idiari arnouarequin
edatera, hantic harat emocie bere
jatecouetan cembait gatz bihi
effectu houna eguinen daco.

N.º 15.º

Idiac errainetaco mina dienian

cer eguin behar den.

Idiac errainetan min dienian eçagutuco ducie haren plaig—nietan eta gueiz guibeleco trenaz ez çangoua aiteina heda deça—quenian, almaquetan ere ecin batia, ez hain guti buztana igui noun ordian dilindan bai—tago, guernuac ere ussain gaistoa duque, eta guibeleco trainaz ossoqui pissatia, eta baldin inflamationeric guerthatcen bada odolaren guissa picha gorri duke, eta dena ere guti eta penarequin eguiten du, anhitz irauten badio ezta harençat erremedioric, bena ezpada gorrituchia becic esparancha çacie. hartacotz atheraçocie odola almaquetaric, eta eman edatera porriac hour clarrian trempaturic hour hartaric.

N.º 16.º

Idia eztulaz ataquatia denian eta gueiz eztul haundia denian, hartuco ducie ahour bat hissopa, eta houra eraquin pinterdi bat houretan, iraz eta edan araz eçocie hour houra idiari, denbora hartan emocie jatera porru osto chehaturic ogui batian.

Beste batçuq emaiten diote idiari arthemisaren houra, amiron churiarequin batian hissopaz eguin den beçala.

N.º 17.º

Idiac haxa labour dienian emocie beharrietan chilaturic hellebore noir deitcen den belharra gargandila batu beçala, eta harc hon haundia eguinẽ dio.

N.º 18.º

Idiac aquetan min dienian cer eguin behar den.

Eçagutu ducienian idiac almaque-

tan oinhace eta doloriac. ditiela, harçacie hirour ahour alcipre eta hec eraquit vinagretan, eta guero onxa chehatu ducienian lot eçacie doloria den lekhian eta laster sendouco da.

Berce batçuc atherateen diote odola almaquetaco zainetaric guero porriac, eta baratchuriac eraquitu eta hour hortaric edan araztia, edo ezpere idiaren guernubera:

N.° 19.°

Lupiaren Remedioric segurrena eta lasterrena piccaturic atheratcia da, eta guero burra frescos çauri houra, edo vrinez perecatcia.

N.° 20.

Idiac golardoua hantia dienian hantia du lepho gucia, eta baldin seindi baducie abcez, bilduma,

edo materia bildia diela, chilatu duçu materia bildia diela ouste duçun lekhutic, burdin gorri batez edo lanceta batez chilhatcia, guero eçar chilho hartan assun erro edo hellebororen errouac, eta harçacie bethi artha erro horien chajatceera, eta edan aracico diocie

N.° 21.

Ordenarioz qui hanteen dira idiac bethar sendoueguiac janez gucizihitcarequin direnian, horren sendotceco asqui da adar bat alde batetic bestera chilhatcia, eta houra olioz perecaturic hirur edo laur

erhi barna guibeleco aldetic sar-
çacie idiari, eta sabela perecatuco
diocie hagaazcar batez, eta passeya
çacie haice anhitz eguinen du.

N.° 22.

Jdiaren handitchien sendotceco
harçacie ahur bat constantinopo-
litana, eta berce ahur bat andre-
dena maria liliaren errouac, hec
vngui egos vinagretan, guero lot
eçacie erremedio hortaz hantura-
ren lekhian, hala laster leheraracico
dio bere handitchia, lehertu denian
guero chahu cacie cauria guernuz
edo pichaz goiz arraxetan.

N.° 23.

Jdiac çangoua hantia dienian
eçarrococu emplastu bat ahur bat
sabuca ostoz, ganz guti batequin
eguinic.

N.° 24.

Jdiac behatça copatia dienian cer

eguin behar den, Lehen bicico
gauça, beharçaco behatz houra ~~vng~~
fondamenterano vngui garbitu,
eta guero lot goiz arraxetan vrin
hourtuz cihouarequin nahassiric
bost edo sei egunez; guero beste
hainbeste egunez ikhuçico diocie
arnoz edo vinagrez ezti guti
batequin.

N.° 25.

Jdiac barrabilac hantiac ditie-
nian harçacie claira guti bat eta
hartan vinagriarequin eguicie
liga edo ahia, eta guero gancu
hantura den lekhian, idorteen
denian gancutuco diocue gans
guessaz goicetan eta arraxetan,
berce batzuc badiote hor baten
asqui dela perecatceia
berheala hantura gucien eremaite-
cotz.

N°. 26°. 26

Idiac hantiac ditienian begui-
ac eguiocie ahia ogui nostrayaren
irinez ezti gutibatequin, eta
guero hartaz lot goiz arraxetan:
eta nola eztia dela causa vliec
inquieta baileçaquete debetatuco
ducie accident hortaric, alçatrenaz
begui inguriac gançuteen baitio-
çue.

N° 27

Idiac beguian chouria dieni-
an, harçaçu selarmoniac guti
bat, nahas ezti guti batequin, eta
hartaz lot goizetan eta araxetan,
berce batçuec baliatcen dira
balea gaznaren erhautsaz.

N°. 28.

Idiac beguiac nigarretan tie-
nian, eguiocie ahia ogui nostra-
yaren irinez eta hartcaz lot

27

goiz arraxetan, edo ezperen
eraquit itcacie mairu arhanen
errouac, hour eta eztiarequin
guero hataz maiz lot idiaren
beguiac, berce batçu baliatcen
dira tutiaz vitriolaz arrousa
hourarequin batian.

N°. 29

Idiari çaragarra quencecots
harçacie ahour bat chemineaco
khedarre, ahur erdi bat soffre, et
baratchouri buru, hec elgar-
requin chehatu eta frotaçacie
idia bizpahirour aldiz; edo ezpere
harçacie idiaren behasun bat, eta
hartan barna emacie bi onça sofre-
lore, ongui nahassi ditucienian
gançu çacie idia hirour goizez eta
arraxez, eta finian ancera vrinez
edo ganx guecaz

N.° 30.e

Jdiaren larruduren sendat-
ceco harçacie calix onxa hon-
tiac, eta hec passa cethabe batian
guero erhautx hartaz balia-
citezte larrudura gucien......
sendotceco.

N.° 31.°

Souguiaren aussiquien eta
hor errabiatien erremedioua
seindi ducienian poçoindatia
dela sougue edo hor errabia-
tien aussiquiaz, asqui ducie
gançutcia aussiquiaren leqhia
olio escopionaz, edo esperen
harçacie laur onça salvoin ——
cahar guero hourtcacie laurden
bat vinagretan, hartaz maiz
garbi çacocie aussiquia, Facoin

berian eguin dirocie mirra
edo leiçarra arnouan eraquitu-
ric.

N.° 32.e

Jdiari behatça erorten çaconian
harçacie thurmentina ezco
horia eta eztia, bacoitcetic
onça bana, eta elgarrequn houn-
tu direnian gançu çacocie....
behatça, hamaborz egunez,
eta guro ikhúz arnoz eztia-
requin nahassiric, edo eguicie
emplastu bat Facoin hountan
harçacie aloes, mastic eta alun
onça bana, ongui cheha eta
eguiçu emplastia arrotce
churinguarequin batian.

Promes eman
heraucien liburu hunen hastian

eracaxico nausquiciela nola
eguin behar ciren agormaniac,
eta hala norc ere seindi baitu-
cie barruquia aire gaistoz —
Corrompitia dela, lehen gauça
orxa garbituco ducie barrukia
satxuqueria gucietaric, guero
harçacie onça bat insenxu, onça
bat sofre, bi onça erresina, hec
elgarrequin nahassiric ecarrico
tucie choffeta bat brassetan eta
qhe hartaz ingura barruquia
droga guciac erra artio, hori
eguin ducien beçain sarri, hartu-
co ducie erramuniac, erramiac,
majoranac, Camamilac eta pule-
gium magnum, guero heer su
eman establiaren erdian vtei-
gabe khe houra jalguitera cem —
bait demboraz, eta guero emocie

aire guti bat, norteco edo lev-
teco aldetic, eta hala bide horta
içanen tutcie cien establiac —
anhitz precautionnatiac eta
halaber haciendac conserbatiac;

Halere orhit citezte fumiga —
cione horren ondouan houn
liçatequeyela cembait berdura
estable hetan emaitia, Souguerie
eta berce animale liquitxic
eguin eztadin, asqui içanen
da coucoso betharrez, edo leiçar
ostoz ihaurquitan emaitia. eta
hequin batian cembait baratchu-
ri buru.

Ardien caragarra icenaren
arabaz eritarçun chomia, jaqui
eçacie houra dela causa jiten
direla asqui beste eritarçun

baitira picotac, içurriac, eta
berce accident haundiac, hala
bat bederac, behar luque artha
haundirquin haftetic erremedio
eman, hartacotz erranen dau-
ciet autor haundi batequin,
afqui ducieta ardiac mozten
tucienian erremedio hountaz
gançutcia, harçacie beraz olio
liga, arno churiaren liga, eta
cembait lipin chehaturic hirorac
ungui trempaturic gançutçacie
cien ardiac mixtionne houtaz
ephelduric; hori eguin eta
bi egunen burian garbituco
tutcie hour gaciz edo itfaffoco
hourez, hala jkhouffico ducie
nola devetatuco tucien haciendac
eritarçunetaric, eta bide hortaz
illiare emiago eta legunago
duquete.

Liburu hountan

36

MONGONGO DASANTZA

Dassanze

(2)

à Monsieur gartanbide Docteur en medecine

J'ay Entrepris Mr un Petit ouvrage, pour le faire Imprimer en Basque, à la portée du Paisan, et comme il ne Sera pas à l'abri de la critique; mais avant de l'exposer à leur vüe Je vous le Soumet, pour que vous daigniés prendre la peine (par raport au Paisan) de l'examiner, et si le jugé digne de l'imprimer, de luy accorder votre Sanction; etant persuadé que vous avez Beaucoup d'ascendent sur tous les Basques

Signé monjongo d'agance chimista

ayant vu et lu l'ouvrage fait par monjongo d'agance chimiste, il seroit à souhaiter que l'on l'imprimat le plutot possible pour que le Paisan peut s'en servir et tirer parti des remedes et medicament merveilleux qui y sont portés, de sorte que Je suis d'avis d'accorder mon approbation comme Je l'accorde

à St Jn le 14 fevrier 1692 Signé

gartanbide Docteur medecin

avis

il y a du tems que J'entends le Paisans Basque se plaindre et des maladies et perte par suite de perte des Beuf et Brevis, de manière qu'ils croyant que la peste sest Introduitte parmis leur Betail; il y a de ceux qui, par la crainte que cette maladie ne s'introduisit parmis leur Betail, m'ont prié de leur procurer quelque secours contre cette maladie; pour cella Je me suis decidé a

Faire ce Petit ouvrage, dans Lequel, Je vais les
mettre a Portée reconnoître les Principales maladies
des Bœufs et Brebis ainsi que Les remedes Propres
à chaque maladie; Je Lay traduit en Basque
pour La Facilité du Paisan

Idiaren Suckarra Sendotzequo zer
Eguin Beharden

Idiaq Sukharra dianian Eçagutuco duçu
Idiaren Inquietarçunian, eta corpus guçia Ikaraldan
çayonian, Burian ere Su handibat Badu, eta
Particularki By adarren artian eta hanitz
Beharriac, eta Ipurdia canton gucietariq daricola
Ecy dembora hartan, Eztiroque Jan, Bainan
nahiluque cerbait Fresco Limiccatu, mihiaren
Secutarçunna della causa, Buria hanitz Pessu
du, eta nigarra Beguietan, eta Finian muthurra
Limourix Bethia, eta hatsa Luço; Planta hortan
denian Idia, Sukharrez attaquia, Egun hartan
Eztu Behar Jan, Biharamunian udol gutibat
Idokiren Burtan mocotiq; guerocco Bost eguneтan
halico gluteroin Bethar Frescotiq, hurrian
berakiriq, eta hoxo hartariq Eman ardura
Edatera, continua hola hola Sukarra Passa
artino; combaiteq Sangratcen dute idia, Beharry
guibelletiq eta copetatiq

Lancar deitcen den Eritarçuna edo Idi
martillona

Eritarçun hory Eçagutcen da, nola Eta idiaren
Illiac, Sagarroyaren Ispiac Beçalla, Lazticq
dirella, Idia tristetia, Beguiac ulhunaq eta

Peciaq, Lepoa markatia, ahotiq Elderra
Ioaiten çayolla, Bicarra ertoca eta gogortiac
urhatsa Pisu, apetitia galdiaz, arnasia Falta,
Eritarçun hory, hartian Send deite Facilqui
Beharden Erremedioac applicatcer; Bena
çahartu denin, gutti Escapatcen da Bena
Eguin ahalla Isseiatu Beharda; hartacoz hartu
Beharda constantinopolitana eta meloin hazroaq
Bacoitx etiq ahurbat-na eta hirour ahur
gatz Larri; Elgarrequin chehe, guero Pinpa
handenbat arnoutan, eta Eman hartariq idiary
Edatera goiz gucier gatulubaten Bethia eta
continua Idia Sendo-artino

Idiary Bihotz-errararen Sendotceco remedioa

Eçagutuco duçu Idia goiti aourtikiteco
Indseia Eguiten dianian, ordian Berhalla
muntupila eta muthurra Fretatu Beharçaco
Porru eta Baratchouris Lehertuiq, eta
Possible Bada hetariq chehatuiq, eta
arnouarequin nahassiriq, goician eta
arraxian har eracy

Idiaren collicaren Sendotceco remedioa

Idiaq collicca dianian Eçagutuco duçu
Plaignietariq, haren Ertoc eta gogortarçunetiq
hassiriq Lepotiq Isterreitarairo, ordu hartan
habarrotse hanitx, Eguiten çayo Sabelian
ardura Jeiquiten da, eta Eçin dago Bere
Lekian, corpitça oro Içerdy, gaitz horren
Sendotceco Balceiq Emaiten dute Baratchoris

eta Sorria chehatu Eta arnoan Egosiriq
arnoa hartariq Edatera hauredenbaten —
heina aldi Baccotchian, Bertce cembaitec
Juntatcen dute Erremedio hory Jncauo oliva
eta Ziponta arnoan Egosiriq eta Bertceq —
eguiten dute Edaribat: ahurbat na —
mirha eta Erramu Bihi, Egosiriq arnouan
Tratcy undoan Emaiten doute Edaterra
Bertce Batçuec Idiari Sicatcen doute —
Behatz arpicen haraguiac eta Buztan arpia
odol guttibat Ekar deçatençat; collica —
Suerte hory arrivatcenda ordenarioqui —
Primaberetan, ceren eta dembora hartan —
odol Sobranciaq hobequi Errequeitatcen —
Baitira eta hulla odolla Altheratu ondoan
Behardu Sasseieracy unguy Estaliriq —
Errefria Estadin

Idiaren Sabelminen Kentceco remedioa

collicca Beçalla guertatcen da Eritarçun
ory, hartacoz colliccaren çat diren remedioaq
Baliaditaque Sabel minetan; Triaga eta —
orbietana arnoarequin Edatera Emall dioté
guero Biharamonian odolla athera mihi —
arpitiq edo Sudurretariq. Edo Esperen Edan
araciço Erremedio hontariq; harçaqua, arruta
eta camomilla ahur Banna, ungui heracarar
Sinterdibat arnotan, guero Tratcy ondoan —

emaccocie Idiari Bycolper Edatera —
Berce Batçuec Baliatcen dira Erremedio —
hontcaz, çoin Eguiten Beita, haur onçaz —
Thurmentinarequin et gatz guttibatequin —
Pillulaq Idiary Irex erartecco, eta Espada —
Possible çunçurrian Sarraratia, hourtouco —
Zutcie arno Beroan eta guero Edan Erazt —
adar Batetariq, dembora hartan, Beroqui Egon
Behardu Idiaq Barruqui Bero Batian

Idia charmadurar Incantatua denian, — cer Eguin Behar den

Idia charmatua denian, Eçagutuco ducie —
Tristecia handian, eta guçir hasteco Bere —
accioneaq Eguin nahi tuenian, non ordian —
Idia labourrqui mehatcen Beita, Eticatoa —
Baló Beçalla, hartacoz necessario da lehenbiciqui
Erremedioac Eguitia, Eçagoutu ducienian —
Idia charmatua della, Emocie hebenbenno —
lehen; hour hontariq. Sudurretan Barna, —
çoin hour Eguin onbeitutucie, ahurbat Erramu
Bihirequin, ahurbat genierra Bihi eta —
onçabat Soffré lilly, hoc Iroraq eçar tempan
hour Ephelian, ogoy eta laur orénez, Tratz
goiz, arratz Eman Sudurretan Barna. —
hour hartariq; hory Eguin Beçain Sarri —
Equicie Erremedio miragarry hau, çoigneq
Kenduco Beitutu charmac Eta Incantaturac

hortacoz hor

Eçaçe Laur unça nerprun bihi, Berce Laur unça contantinopolitana, onça Bat gatz Larré guciac cheha eta ongui heracarar, Sinterdibat hourretan, hour houra eman Idiary Edatera adar chillatu Batequin; Baldin Lehen aldiz Erpada Idia Erremetitua, Emocio combatt aldiz Erremedio hortariq: Ikussico ducie Efeto miragarria: Ez choilqui Idien charmen contre, Bainan oraino Erranen dauçuet contantinopolitana horreq Bertute handiaq dutialla, Bay charmen Kentçeco animalleo Personneo, Luro eta Etchetan, hartacoz Behar liçateque ukan hartariq: Bay Lurretan eta Egon-toquietan

---

Idiaren Larterreria cer manerar Sendotcen den

Idiaq Larterreria dianian Eçagutuco ducie haren Issurretan; Eztucie ordin emanen Ez Jattera ez Edatera; Bir sa hirou Eguner Bainan choilqui combait mahatz bihi pipitta Edo mahatz ostoaq arnoan trempaturiq, Eta guero hirour Eguner Burian, Presenta çaçucie cenbait Belhar fresco, Slantaina edo çamary Bintaina deitcen den Belharra, eta guardia ondotiq edatera Emaitia houra Erramu ostoequin heraquituriq

---

Idiaq Erortecu minna dienian cer Eguin Behar den

Idiac Erortecu minna dianian, Eçagutuco ducie, Idia Bat-Batian Erortcen denian eta guero ahuna macurturiq Elderra eta hagunna ahotiq dariolla, eta çangoac Bihurtcen Beçalla çairolla, eta Tinian Bispahirour orénen Burian, Demic Expalu Beçalla halchatcen denian, holaco gaitça Dian Idiac, ordenariosqui attakatiac dira By hillabetetariq By hillabetetara; gaitz horren Sendotceco; hear Eracy Beharçaco Laurdenbat arnoutan çanguaco acarculia eta Idy copettaco hessurra, çorabatnna limaturiq eta onxa chehaturiq; eta guero continua hogey Eguner, goiz gucçiez Emaiten deriociellariq adarbatekin; Bertce hanix Baliatcen Dira, Erran dugun contantinopolitana miragarry hortçar hartacoz asqui datto arnoan edo urian Erakituriq, our hartariq, Idiary Emaitea goiz Eta arrasc

---

Idiaren gatharrary cer Eguin behar den

gatharraren Erremadioriq hobenna, iniharen arpity, odolla atheratua, eta guero, Poriac arruta, capiva, Sabinna, eta morsus diabolus Elgarrequin urian Erakituriq, Taraly ondoan our hartariq Idiary Edatera Emaytia, Eta Tinian Bersko Batian arnou ligua eta

haũxa onsca haraearaz hourt-artekan gauero hartçan lepoa onguy garny, moda hortçar lartea Kendua ducie gatharras

Idiac odoler sicha Eguiten dianian çer Eguin Beharden

gáiz tory heldu çain communquin, harib Berotia eta ossoquin marfondy denian eta — ardura edan çonbait Belhar gaiste Ihitcer Buintia Jan dianian; gáiz harren sendotceco Ertu denere Idiac Edan Behar; chuilky — Edary hontariq Béeiq; hartaco, har çacie hirour onça arto Irin eta onçabat Triaga — kee heraqui Sinterdibat arnotan eta — Tinian Juntatcen duielariq Safran gutibat Edary hortariq Emaccie guir, harratsetan Ilantain hura eta olioarequin

Idiac sichariq Ecin Eguiten Dianian çer Eguin Beharden

Idoquico deroçie odol aphurbat, chilecoico çainetariq, eta guero hirour goircés, Ertia eta Oliva arno chourian nahassiriq

Idiac harria Dianian çer Eguin Beharden

mir eta Segur Beiirate harria dialla — chilecunan Barna, sicaturiq atheratcia da hobeuna, Beuna Ezpada Sorible atheratcia — Balliatuco ciraste, Erremedio hunner; Bi onça ũmilla marin hero, onça Lavurdenbat Especia Itce eta haren Erdia Biphero, eta guero — guciac ouxa Chehaturiq, Emocie Idiary, arno Epel gutibatequin Edatera, eta continua — çombeit aldiz Ber maneran Emaitia

Barbeau

Idiac Bere natura edo Sitchua gogortia — Dianian çer Eguin beharden

arqui ducie malbarisca Egortia Burrarekin Batian eta guero ardura hartçar Serreca Idiaren natura; halla lartea Suflaraicu — dio Bere Sitchoua

Idiac mihi aspia hantia Dianian çer Eguin Behar-den

Isseitu Behérda Léhén Bay Léhén, mihy aspico caignetariq Burdin Bero Bater — Sillatcera edo Lanceta çorrotr Bater odol atheratcera eta guero Serecca çaury houra — oliva eta gatça Elkarrequin nahassiriq, eta continua humore gucia, campurat Joan-artian Dembora hartan Entertenitura ducie Idia Belhar Trescos; Eta Baldin appetitua Ezpadu

Erratua, laster Eguinen deroćie Erremedio hauw; har çacie arroteebat, churinguoua eta gorringoa çafla Elgarrekin eta nahas Erti gutibatekin, Emocie Idiary arnoarequin Edatera, handiq orat, emocie Béré Jatecutan cembait gatz Biki, eta halla Effetu honna atheratucoda

Idiac Errainetaco minma dianian çer Eguin Beharden

Eçagutuco ducie haren flagnutan eta gucia guibelleco Ecin aitcina çangua heda deçakenian, alpiner ere ecin Balia deite cz eta hain gutti Burtaina Birilitca, nun ordian dilindan Baitario; haren Sichac ere ussain gaistobat du, eta guibelleco traina ossoqui Siçatia, eta Baldin Inflamacioneriq guertalcen Bada, ordian Idiaren Sicha odolla Idurida, eta Seima Eré gutti eta Senarequin Eguiten du, eta hanniz Tranten Badaco, z Erta Içanen haren çat Erremedioriq, Baiman Sicha Erpada aphurbat Baiciq tindatia eta gorricara dialla Béré colloria; Esparantchada Sendorendalla, hartacoz atheratuco derocie odolla alpinetiq eta ardura Emanen Edatera Sorriq hour garbian trempaturiq, Eman hour hartariq

Ezpáinaz

Idiaren Berce Errainetaco minma nollas Sendo Beharden eta Erortcetiq heldu çayonian

nor Eré Idia Erori Beita çembait gauça gogorrén gaignera, Eçagutuco ducie, haren colpu handian, Ecy Erta Behinere Jalta colpu Borthiça della, contusioné et Inflamationiaren Cauma; hargatiq Laborariac dembora hartan mehatchalcen tiamian Ertitu Lekutiq Iguiraciko Eta colpia dian Lekia ardura Trescatuceo vur hotcer, guero unsca chacaturiq ungui Sereca urin hourtier Edo urdaier, Eritarsun horren Seinaliaq dira campoco aldetiq gogor Içatia eta Barrabillaq Laburturiq Barnerat Erretiratcia, Ecin Bere Isleralderdia aitzinarat manneya deçaque, eta Seima handia du Elçaimma denian Béré Lekutiq Ecin atchatcer

Idiaren Dolore Suerte gucieçat Erremedioa eta nekadurér hellu çacomian

har çacie atsorbat liho aci eta Bercebat cammómilla, hec ungui heraqui hourian Berce Bathian, Erabilceo ducielariq ardura makilla Bater, guero heda çacie çombait Silcarretan, eta apliqua gogortarsun edo hanturetan

Idia guibelerráterig Erreneura denian
cér Eguin Behardeu

Erreneura horieq gaitz dira Idieu kentcia
hayen movimendu handia dela caosa —
Baynan halére Eguindeite Erremedio onbat
çuin Beitu Lehen Biciriq, mayatera hour
Beroz garbitcia, eta guero Belhar ussain
honetacuer unguí urrindatcia, Dembora hartan
Kendu Behar dira Barruquity, çamari —
Behor, oarde, eta Besta aziendaguciac. —
Berdurrer Ecy haren hatsar communica —
Eztadin Eritarçuna; hargatiq uteico ducia
cembait arto aldian, Ecy haren hatsaq —
houn Eguinen du Biriquetaco Erreneuréo

Idiac hertriac galcer hariaq dutianian
çer Eguin behardeu

herriaq deseguinac dutianian, hartu Beharda
hirour onça Turmentina, eta houra havur
Balen Ezkiar Idiary guibeleco aldetiq —
Sarreracy ahaliq Barrenena; Edo Botella
ourin hourtu, turmentinaren ordu

Idia Estuller atthaquia denian çer Eguin
Beharden

hartuco ducia ahurbat Isopa, hekkarar,
Sinteribat ourelan, Iratcy ondouan, our —

houra Edan Eracy, dembora hartan Emocia
Sorru orto chehatuciq Jatera oguy nostrayequin
Batian, Besteq Emaiten dicie, armoisarca —
ouraz, Empés chouriarequin, Isopar Eguindeco
Beçalla

Idiac hatsea Labur dianian çer Eguin
Beharden

Emocie Beharriaq cillaturiq Ellebora —
meio deitcen den Belharretiq, gargandilla
Ballu Beçalla, houra handy Eguinen deru

Idiaq halmaquetan (alpinian) min dunian
cér Eguin Behar-deu

harçacie hirour ahurc alcépré eta heq
herakarar minagrian, guero ontza chehatu
ondouan, aptiqua çacie doloria den Lekian
Lartéo Sendocu-du; Besteq Sangratcen —
dutte alpineco caignetariq, guero Sorriac
ourian Egossiriq, our houra edanerarteu, Edo
Bere Sicha

Idiary Lipoua Kentceoz

Erremediorig hobeuna eta Segurrena da
Siccaturiq Idokitcia, eta guero Burra Irescoz
Llaga houra guiz-arax Serecatcia

Idiaren golardia edo lephu hantiary céo Eguin behardan

Ikoursten Badunie alcea edo materia—Badella, aguery den Lekkian, cillatuco ducie Bourdin gorribater, Eta guero Eçar cillo—hartan arron berro gutibat, edo Ellebora—berroa; Idiary Edanierar urry Belharrorren oura berakituriq, guir—arrax; Burutiq eta Beharry guibelletariq ódol Idokitiq houn Eguinen dero

Idia hanthia denian nolla Sendotcen den

ordenariosqui Idiaq hantcen dira Belhar Sendoeguiaq Iauner eta ardura Ibiltçarequin direnian; ordian arqui da, adarbaten alderen alde chillatcia eta hirura olior Serecaturiq guibelleco aldetiq ajuttia Beçala Idiary—Emaitia, hirour edo Laour Errhy ourdarrian Barna; guero Sareyaracy haice hannix—Errenda—artino, eta adarra han deuno Sabella Serecca haga Sendo bater

Idiac combait animalechipi Iretxy—dianian çer Eguin Behardén

Léhén Bay Léhen Behy Ernia Edatéra Edo Ersperen Eguicie decoitiona Sicco—marlatuo arnoarequin guero arno hora—Eman Idiary Edatera.

Idiaren handichien Sendotcen cer—Eguin beharden

harçacie andredenamariaren tipula ahurbat Berco ahurbat constantinopolitana, hec onxa Egos minagrian, guero aplicca hantura den Lekkian, Laster Leherarazico dero handitchia Lehertu denian, guir—arrax garby çauria Sichar

Idiaq çangoua hantia Dianian çer Eguin Behar den

har çacie combait ahur Saucca orlo, eta hec onxa heraqui gani gutibatequin, eta guero Egosy direnian, applicca cataplasma hancuran Laster Ikourrico ducie hantura Sasaturiq; Eguin Deite cataplasma hory Berdin hotiq, Saucca ortoaq chehaturiq, eta urin hourtiarequin

Idiaren Zaltoin eta artaparretaco minaren çer Eguin Beharden

Eritarçun hory guertatcen da Idiary, Neguian ardureniq. eta carrognetan travaillatcen denian noun ordian Idury Beitu artaparra camporat Dohacolla; Planta hortan Ikourten ducienian Lancetta chorroix Batér, Escarrificca Eçocie aphurbat Barna; Eta guero Erré çacocie Sico heitan artinqui urin hourtu Sendo artekan

Idiaren artaparra Beste Faiçunnér colpatia
Denian çer Eguin Beharden

Lehenig artaparra Fondamenetig unxa chahatuia
guero uurina eta cihoua Elgharrekin hourturig
goir-arrax herriren ducie, Bort Edo Sey Eguner
guero unxa mainatuco derocie, arnoua eta —
minagria Erli gutibatequin nahassirig

Idiac Barrabilaq hantiac dutianian çer Eguin
Behar-den

har, Eçacie clera (Erliac) gutibat minagrian
hourturig eta Serecca hantura, Idorcen —
Denian Serecatu hory, goir-arraxetan —
Serecatu ducie, gatz hourtur; Beste coinbatec
diuté Sotro Baten minar arqui dela Serecatcia
Berhalla hantararen Eramaitecu

Idiaren adarra arrailtatia denian çer Eguin
Beharden

Irutta Eccie adarra, minagre, gatz eta olio
guttitatequin eta guero Serecca uurin hourtu
arraségnouarequin eta continua çarpy Eguner

Idiac Beguiac hantiaq dutianian çer Eguin Behar
den

hourteracy Beharda ogui nortrayarequin Erty
guttibat, hartarig Eçar goiz- arrax, eta nolla
Ertia dela cavusa ulliaq Inguitta Beitirone
debeccatsen ducie, alcatrenar Beguiac Serecater

Idiaq Beguian churia dianian çer Eguin
Beharden

har Eçacie Sel armoniac gutibat, nahar Erty —
Soincabatequy guero hartçar hola Beguia, goir
arraxettan

Idy Beguy nigarcia nolla Sendoren den

herakKarrar Eçacie mayru arrossen herroaq
ouu Eta Ertiarequin, eta guero hou hartçar
Beguia ardura chaha edo ukuz, Bertiaq —
Baliatcen dira, thuliar, vitriollar, arrosa —
hourarequin

Idiary açarculia Erorten çaconian çer Eguin
Beharden

harçacie Turmentina, Ezco hory eta Ertia
Bacotchetig onçabatna, eta hec unxa ourtu
direnian Serecca Idiaren vigna hamabortz —
Eguner Eta guero Ertia arnouan nahaniriq —
unxa Serecca; Edo Bertaignig, har çacie alloés —
martig, alun onçabatna eta ongui chehaturig
Eguicie cataplasma arotce chouringuarequin

Lissorren eta mandulien aussiquien contrá cer
Eguin Behar den

cerura guttibat uurian trempatu eta guero
Ligua hartçar aurrukiac Eguinian Bj aldiz
ukuey

Lissorreq, mandulliec eta ullichehec Ez
çz aurrukitecu Erremediva.

Aiguida

arquinda malba orte Sillabat ousca-
chehatcia; eta olio guttibatequin Liga Beçala
Eguitia, Eta guero Idia hartçar gúr-arras
fereceatcia

---

avis

L'on doit Sçavoir que les Beuf et autre Betail Sont Sujets à Beaucoup de maladie, et comme il Seroit long et Ennuyeux de tracer toute les causes, l'on Se borne, a citer les plus principalles, Dès lors vous Sçaurai ce quil y a a faire pour les autres; on vous dit donc quil n'est pas possible de vivre sans air et sans respirer, et comme le Bon air conserve la Santé, tout de meme le le mauvais air occasionne les maladies et la mort non Seullement aux hommes mais meme à toutes Sortes d'animaux, et comme les Beufs Sont du nombre ils doivent respirer le Bon air pour leur Santé; remarqué donc combien de Beufs, il en perit pendant les grandes challeurs de l'été faute de leur faire respirer un air frais; à d'autres cella leur procure des grandes fievres, l'air trop froid, leur Serre le poumons avec une grand- tant de maniere quil ne paroit que plusieurs sur tout le corps du Beuf; l'air chaud et froid fait Beaucoup de mal; l'on peut dire que le mauvais air et corrompu, fait Beaucoup plus de mal, parcequil approche du miasme et fait mourir le Beuf pour peu de tems particulierement lorsque le ratelier ou l'ecurie est mal propre; la ou l'on a Soin de tenir propre l'ecurie et de l'arroser et

de faire de fumigation, l'on aura l'avantage de conserver les Bestiaux; malgré que le Betail Soit Sujet à d'autres maladies, comme provenant du Boire et du manger, de la fatigue, du travail forcé, des coups des chuttes pour cella le Bon paisan doit traiter le Beuf amiablement, avoir Soin que le manger et Boire Soient Sains et l'ecurie propre, quon l'etrille et frotte; et quon luy lavine Souvent la queue avec de l'eau tiede; ne pas laisser entrer à l'ecurie ny poulle ny cochon, parceque les plumes de la vollaille Sont pernicieuses au Beuf de luy donner toujours de la paille fraiche et l'eté quelque herbe fraiche, comme des feuilles de vigne, et autres; de prendre garde S'il a travaillé trop, pour par ce moyen connoitre la nourriture quil luy faut;

Il ne faut pas le forcer au travail dans la grande challeur, et lorsque vous verrai quil est Echauffé, Sitot retiré du travail faites luy prendre un peu de vin, il ne faut pas l'attacher jusqu'a ce quil Soit dellassé il faut netoyer Souvent l'ecurie, pour quil n'y S'engendre des vers ny des Serpens;

L'on pretend que deux taureaux Sont Suffisants pour couvrir cent vaches et quil faut chatrer les autres à l'age de deux ans que la meilleure Saison est le mois de Septembre au declin de la lune, et aussi tost vous le penserer avec la cendre de Sarmant et la creme mellée Ensemble; au Bout de trois jours, vous faires fondre, un peu de poix noire dans un peu d'huille en y mettant un peu de litarge, la tourn

de l'operation il ne faut pas leur donnér a
Boire, et peu a mangér, leur frottér doucement
la tette et les reins; il faut leur donnér un peu de
Sel à la Bouche, ne pas les faisér sur les corps —
lorsque vous voudréz les faire travaillér il faut
les accouplér aussi conforme que possible soit d'age
et de vigueur, les faisant allér doucement, de cette
maniere ils commenceront à s'aimér, il faut les
mettre a portée de voir les Bœuf travaillér, à
l'age de trois ans, il faut les mettre au Joug avec
quelque chose de pesant, pour les accoutumér au
travail, ne pas les forcér trop la premiere année
l'on observe de meme que lorsqu'on doit achettér
des Bœuf il faut preferér ceux du païs; parceque
les Lointains seroint sujets à des infirmités à cause
du changement du climat, il faut se procurér des
Bœuf sain, nourris dans des lieux secs, ce sont les
meilleurs, ne les faire travaillér trop, avec la chalheur
il vaut mieux allors les entretenir du bon foin sec
de cette maniere ils seront vigoureux pour entreprendre
le travail; moins dispendieux, et peu sujet aux —
maladies; comme il est necessaire de connoître l'age
auquel ils sont bons pour le travail, vous les —
connoîtrez aux dents; pour cella vous sçaurai que
les dents de devant changent à dix mois et les
autres ensuite au bout de six mois, et à trois ans
revollus toutes les autres, alors toutes les dents sont —
egalles avec les grosses dents, et fort longues, et en —
vieillissant, les dents raccourcissent, se marquent et
noircissent; les Bœuf pour le travail ne doivent
pas etre trop gras ny fort maigre, ny trop grand
ny trop petit; mais entre-deux, de maniere qu'on

FSC
MIXTO
FSC® C001636